

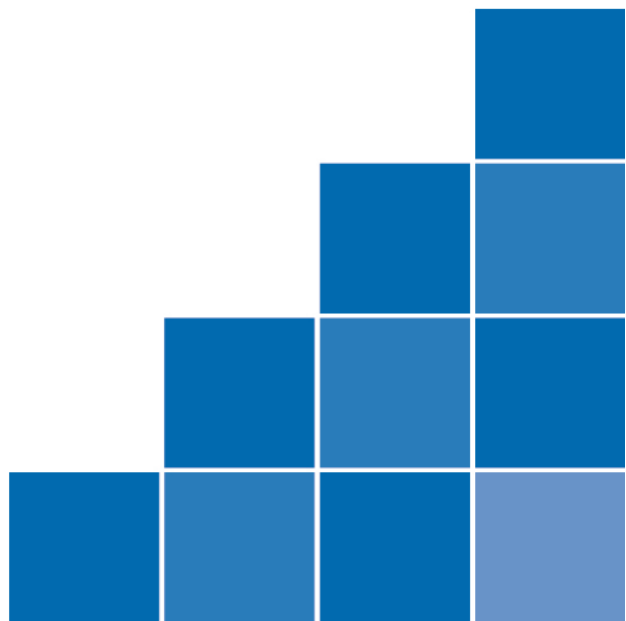
Duits op het mbo in de gevaarzone

Onderzoek naar Duits in de kwalificatiedossiers
en naar keuzedelen Duits in het mbo

Annet Jager
Erik Keppels

Nijmegen, 7 december 2021

In opdracht van de Stichting Duits in de beroepscontext

Projectnummer: 2021055

© 2021 KBA Nijmegen

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, en evenmin in een retrieval systeem worden opgeslagen, zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van KBA Nijmegen.

No part of this book/publication may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Inhoud

Voorwoord	v
Verdere reductie van Duits in de kwalificatiedossiers van het mbo	1
1 Aanleiding onderzoek	3
2 Kwantitatieve reductie aanwezigheid van Duits als (tweede) moderne vreemde taal?	5
3 Kwalitatieve reductie van indicatieve niveau taalvaardigheidseisen?	7
4 Onderhoud aan en herziening van kwalificatiedossiers	9
5 Conclusies	13
Keuzedelen Duits: Duits in het mbo nog verder onder druk	15
1 Inleiding	17
2 De implementatie van keuzedelen: Duits verder onder druk	19
2.1 De totstandkoming en het doel van keuzedelen	19
2.2 De implementatie van keuzedelen: concurrentie voor Duits	20
2.3 Aantal studenten dat een keuzedeel Duits volgt	21
3 Het positioneren van (keuzedelen) Duits door drie ROC's	23
3.1 Aandacht voor Duits in het mbo: werkwijze bij de drie mbo-instellingen	23
3.2 Het aanbieden van keuzedelen Duits	25
3.3 Versterken van de aandacht voor Duits in het mbo	26
4 Conclusies	27
Aanbevelingen	29
Bijlage Deel 1	30

Voorwoord

De positie van Duits in het beroepsonderwijs staat ernstig onder druk. Steeds minder studenten bereiken een niveau van beheersing van de Duitse taal dat, afhankelijk van de branche waarvoor zij een opleiding volgen, nodig is voor de uitvoering van hun beroep. Een zeer zorgelijke situatie, aangezien Duitsland onze belangrijkste handelspartner is en blijft, zo laten de macro-economische gegevens elk jaar weer zien. In de praktijk blijkt dat niet volstaan kan worden met het beheersen van alleen de Engelse taal. Juist op het niveau van uitvoerend vakmanschap is het communiceren met Duitse opdrachtgevers, klanten en collega's in hun eigen taal heel belangrijk. De neerwaartse trend in de beheersing van Duits voor het beroep bij afgestudeerde mbo'ers zien we al sinds het begin van deze eeuw. In 2013 gaf de werkgroep Duits in de Beroepscontext het onderzoeksinstituut KBA Nijmegen opdracht te onderzoeken hoe het gesteld was met beheersing van Duits voor het beroep in het middelbaar beroepsonderwijs. Ook toen al liet het onderzoeksverslag uit dat jaar met de alarmerende titel : "Duits in het gedrang" de ongunstige trend duidelijk zien. Uit een groot aantal kwalificatiedossiers was Duits verdwenen. De Stichting Duits in de Beroepscontext stelt zich sinds haar oprichting ten doel in het MBO de beheersing van beroepsgericht Duits te bevorderen. Er zijn drie centrale doelstellingen:

- Garanderen van een eenduidige, internationaal erkende, standaard voor de beheersing van beroepsgericht Duits. Die doelstelling is gerealiseerd in nauwe samenwerking met het Goethe Instituut.
- Stimuleren van de kwaliteit van het onderwijs in de Duitse taal in het MBO. Die doelstelling wordt de komende tijd gerealiseerd door het bevorderen van de ontwikkeling van beroepsspecifiek lesmateriaal met de nadruk op durven spreken van de buurtaal.
- Het is de derde doelstelling die onze permanente aandacht vraagt: bevorderen dat de mbo-studenten getraind worden in de beheersing van Duits voor het beroep waarvoor zij worden opgeleid.

In het afgelopen jaar bereikten ons vanuit de scholen die aangesloten zijn bij onze Stichting zeer verontrustende signalen: uit steeds meer kwalificatiedossiers verdwijnt Duits. De trend is na 2013 niet gebroken. Wie denken mocht dat de introductie van keuzedelen beroepsgericht Duits een alternatief vormen voor de ontstane lacune komt bedrogen uit. De Stichting heeft het KBA in 2020 de opdracht gegeven een vervolgonderzoek uit te voeren. Het KBA is het instituut bij uitstek om dit vervolgonderzoek uit te voeren, aangezien het de evaluatie van de herziening van de kwalificatiestructuur mbo (HKS) verricht.¹ Het onderhavige verslag bevestigt de trend van het eerdere onderzoek uit 2013. Daarom ziet de Stichting het als haar plicht deze onderzoeksgegevens onder de aandacht te brengen van een zo breed mogelijk publiek. Daarnaast doen we enkele aanbevelingen naar onze Stichting, naar de aangesloten scholen en naar onze natuurlijke alliantiepartners: de organisaties van het bedrijfsleven.

Het onderzoek werd namens het bestuur van de Stichting Duits in de beroepscontext begeleid door:

Luud Bochem, bestuurslid
Lambert Teerling, adviseur.

¹ Zie de metingen van dit evaluatieonderzoek op www.KBANijmegen.nl

Deel 1

Verdere reductie van Duits in de kwalificatiedossiers van het mbo

Duits als (tweede) moderne vreemde taal in de kwalificatiedossiers na 2013

Annet Jager
Erik Keppels

Nijmegen, 24 juni 2021

1 Aanleiding onderzoek

In 2013 waren er signalen uit het veld over een 'dreigende marginalisering' van het onderwijs in de Duitse taal en cultuur in het mbo. Het door KBA Nijmegen in opdracht van de Lerende Euregio uitgevoerde onderzoek bevestigde destijds de toen aanwezige signalen². In de periode 2009-2013 was er sprake van een forse reductie van de aanwezigheid van Duits als (tweede) moderne vreemde taal in de kwalificatiedossiers doordat taaleisen vervangen waren door Engels of doordat taaleisen in bepaalde kwalificatiedossiers in zijn geheel waren komen te vervallen. Kwalitatief gezien werd bovendien een reductie in de ERK-niveaueisen van de taalvaardigheid geconstateerd.

Na de destijds opgevangen signalen is de Stichting 'Duits in de Beroepscontext' opgericht en zijn keuzedelen Duits ontwikkeld. Nu worden opnieuw signalen opgevangen dat de positie van Duits als tweede moderne vreemde taal in het mbo verder onder druk staat. Zo merken bij de stichting betrokken leraren Duits op dat steeds minder studenten het vak Duits volgen.

Onderzoeksvragen

In dit kader heeft KBA Nijmegen in opdracht van de Stichting 'Duits in de Beroepscontext' een vervolgonderzoek naar de ontwikkeling van de aanwezigheid van Duits als (tweede) moderne vreemde taal in kwalificatiedossiers uitgevoerd. In vervolg op het onderzoek uit 2013 is onderzoek gedaan naar de feitelijke verandering van de aanwezigheid van en de gestelde taalvaardigheids-eisen voor Duits als (tweede) moderne vreemde taal in de kwalificatiedossiers (onderzoeksvragen 1 en 2). Aanvullend is onderzocht wat hiervan de achtergronden zijn en wat op korte termijn nog verder te verwachten is ten aanzien van de positie van Duits als (tweede) moderne vreemde taal in de kwalificatiedossiers (onderzoeksvraag 3).

1. In hoeverre is er sprake van een kwantitatieve reductie in de aanwezigheid van Duits als (tweede) moderne vreemde taal in de actuele kwalificatiedossiers ten opzichte van de eindstand zoals in het onderzoek van 2013 weergegeven?
2. In hoeverre is er sprake van een kwalitatieve reductie in het niveau van de taaleisen van Duits als (tweede) moderne vreemde taal in de actuele kwalificatiedossiers ten opzichte van de eindstand zoals in het onderzoek van 2013 weergegeven?
3. Wat is de argumentatie van de sectorkamers van SBB bij eventuele aanpassingen in recente kwalificatiedossiers ten aanzien van Duits als (tweede) moderne vreemde taal en wat zijn de plannen en argumentatie voor de komende (pakweg drie) jaren ten aanzien van eventuele aanpassingen in kwalificatiedossiers over Duits als (tweede) moderne vreemde taal?

² Jager, A. & J. Frietman (2013). *Duits in het gedrang? De analyse van Duits als (tweede) moderne vreemde taal in de bestaande en herziene kwalificatiedossiers van het mbo*. Nijmegen, augustus 2013.

2 Kwantitatieve reductie aanwezigheid van Duits als (tweede) moderne vreemde taal?

94 kwalificaties waar in 2012-2013 Duits gespecificeerd was (56) of waarin een tweede moderne vreemde taal (38) was opgenomen (maar waarin Duits niet gespecificeerd was) zijn in het onderzoek vergeleken met de meest recente versie van equivalente kwalificaties in 2021.³ Voor uw beeldvorming gaat het hier om ruim 82.000 studenten die in het schooljaar 2020-2021 een van de betreffende kwalificaties volgt.

Overzicht 1 – Ontwikkeling aanwezigheid Duits als (tweede) moderne vreemde taal in kwalificaties

Ontwikkeling	2012-2013	2020-2021	Aantal	%
Gelijk gebleven	Engels + Duits	Engels + Duits	13	14%
	Engels of Duits	Engels of Duits	12	13%
	Engels + MVT	Engels + MVT	22	23%
			47	50%
Niet gelijk gebleven	Engels + Duits	MVT	2	2%
		geen eis	1	1%
	Engels of Duits + MVT	Engels + MVT	2	2%
	Engels of Duits	Engels + MVT	1	1%
		MVT	1	1%
		Engels	19	20%
		geen eis	5	5%
	MVT + MVT	Engels	2	2%
	Engels + MVT	Engels	13	14%
geen eis		1	1%	
			47	50%
Totaal			94	100%

Het overzicht beschrijft de ontwikkeling van de aanwezigheid van taaleisen in de onderzochte dossiers.⁴ Evenals in 2013 is er wederom sprake van een forse kwantitatieve reductie van Duits als (tweede) moderne vreemde taal in de actuele kwalificaties. In 2012-2013 komt Duits of een tweede moderne vreemde taal bij alle 94 onderzochte kwalificaties voor als taaleis, in 2020-2021 nog maar bij 50 (53%). Bij 41 kwalificaties (44%) betreft de taaleis alleen Engels of er is überhaupt geen taaleis meer beschreven.⁵ In het schooljaar 2020-2021 worden deze kwalificaties door circa 16.500 studenten gevolgd.

³ Inclusief kwalificatiedossiers die in 2021 herzien zijn en gelden vanaf 1-8-2021

⁴ Het totaal aantal onderzochte meest recente kwalificatiedossiers bedraagt 2 meer dan in 2012-2013 omdat enkele kwalificatiedossiers niet een op een te vergelijken zijn.

⁵ Aangezien er de afgelopen jaren sprake is geweest van een reductie van het totaal aantal kwalificaties – diverse kwalificaties zijn opgegaan in één kwalificatie – gaat het in om 28 kwalificaties.

Bij enkele kwalificaties is alleen nog sprake van een moderne vreemde taal, waarbij Duits niet meer gespecificeerd is. Deze kwalificaties worden in 2020-2021 door circa 2.500 studenten gevolgd.

Kwalificatiedossiers waarin Duits nog specifiek is opgenomen

Van de 94 onderzochte kwalificaties zijn er in 2021 bij 25 kwalificaties⁶ nog expliciete eisen ten aanzien van Duits opgenomen (Engels en Duits, Engels of Duits). De opleidingen worden gevolgd door circa 20.500 studenten. Het gaat hier om 'Engels en Duits' in kwalificatiedossiers binnen de SBB-marktsegmenten Maritiem (Binnenvaart, Maritieme techniek, Rondvaartboot en Watersport-industrie), Metaal en metaalelektronica (Human technology) en Transport en Logistiek (Havenlogistiek en Havenoperaties). Taaleisen 'Engels of Duits' komen voor in kwalificatiedossiers binnen de marktsegmenten Groothandel en internationale handel (Commercie) en Retail (Advies en leiding in de verkoop, Management retail en Ondernemerschap retail).

Kwalificatiedossiers waarin een tweede moderne vreemde taal nog is opgenomen

Van de 94 onderzochte kwalificaties zijn er in 2021 bij 25 kwalificaties⁷ nog taaleisen ten aanzien van Engels en een tweede moderne vreemde taal. De opleidingen worden gevolgd door circa 43.000 studenten. Deze zijn te vinden in de kwalificatiedossiers binnen de SBB-marktsegmenten Gastvrijheid (Bediening, Ondernemer horeca/bakkerij, Travel, Leisure & Hospitality), Groothandel en internationale handel (Commercie), Luchtvaart (Dienstverlening in de luchtvaart), Mobiliteit (Voertuigen en mobiele werktuigen), Office (Marketing, communicatie en evenementen) en Transport en logistiek (Goederenvervoer, Middenkader Transport en Logistiek, Personenvervoer en Transportplanning).

6 Waarbij een aantal kwalificaties zijn samengevoegd.

7 Waarbij een aantal kwalificaties zijn samengevoegd.

3 Kwalitatieve reductie van indicatieve niveau taalvaardigheidseisen?

De kwalificatiedossiers bevatten taalvaardigheden voor de beroepsuitoefening. Deze zijn vastgelegd in bijvoorbeeld kennis en vaardigheden, omschrijvingen van werkprocessen of gedrag. In de verantwoordingsinformatie zijn de benodigde taalvaardigheden uit het dossier uitgewerkt naar een indicatie voor het vereiste ERK-taalniveau.⁸ Een indicatie betekent dat de duiding die in de verantwoordingsinformatie is opgenomen geen harde eis betreft, het mag niet voorschrijvend zijn en de inspectie van het Onderwijs ziet het dan ook als indicatieve niveaus. Het kwalificatiedossier wordt immers door de minister vastgesteld en de verantwoordingsinformatie niet.

Onderzocht is welke ontwikkelingen er zijn in de onderzochte kwalificaties wat betreft de indicatieve ERK-niveaueisen die worden gesteld tussen 2012-2013 en de equivalente kwalificaties in 2021.

Overzicht 2 – Ontwikkeling niveaueisen Duits als (tweede) moderne vreemde taal in kwalificaties⁹

Ontwikkeling indicatieve eisen ERK-taalniveau	Aantal	%
Gelijk	15	16%
Hoger	3	3%
Lager en hoger	5	5%
Lager	31	33%
Geen eisen	40	42%
Totaal	94	100%

Zoals geconstateerd zijn er bij een groot deel van de kwalificaties geen taaleisen meer benoemd in de verantwoordingsinformatie ten aanzien van Duits als (tweede) moderne vreemde taal. Bovendien is er daarnaast bij zeker een derde van de kwalificaties sprake van een verlaging in de indicatie van de niveaueisen (bij minimaal 1 taalvaardigheid en maximaal 5 taalvaardigheden) ten opzichte van 2012-2013.

Taalkundige synchronisatie van kwalificatiedossiers in 2015-2016

Belangrijk in dit kader is de taalkundige synchronisatie van de kwalificatiedossiers door SBB in de tweede helft van 2015 en in 2016 met betrekking tot de beschrijving van de taalvaardigheidseisen voor moderne vreemde talen¹⁰. Deze synchronisatie had te maken met het in lijn brengen van de beschreven taaleisen in de kwalificatiedossiers en de indicatie van de taalniveaus in de verantwoordingsinformatie. De medewerkers van het team Kwalificeren & Examineren (K&E) van SBB die voor het onderzoek zijn geïnterviewd geven aan dat er in die tijd bij een heleboel

⁸ Zoals opgenomen in de verantwoordingsinformatie van de kwalificatiedossiers. Onder verwijzing naar het Europees Referentiekader voor talen (ERK). De ERK-taalniveaus worden per taalvaardigheid (gesprekken voeren, luisteren, lezen, schrijven en spreken) aangegeven.

⁹ Lager of hoger bij minimaal 1 taalvaardigheid en maximaal 5 taalvaardigheden.

¹⁰ Hierover heeft een interview plaatsgevonden met medewerkers van het team Kwalificeren & Examineren van SBB.

kwalificatiedossiers sprake was van een zekere inconsistentie. Zo kwam het voor dat er in een kwalificatiedossier beschreven was dat een bepaalde beheersing van een moderne vreemde taal voor een beroepsbeoefenaar nodig en belangrijk was, maar dat daarover niets in de verantwoordingsinformatie opgenomen was. Ook kwam voor dat er in de verantwoordingsinformatie zaken werden beschreven die niet in het kwalificatiedossier waren opgenomen. Zo werd in de verantwoordingsinformatie bijvoorbeeld ERK-taalniveau A2 werd genoemd, maar was daar in het kwalificatiedossier geen inhoudelijke onderbouwing voor.

De opdracht voor het team K&E van SBB was toen om deze inconsistenties uit de kwalificatiedossiers te halen, zonder daarbij aanpassingen aan de inhoud van de kwalificatiedossiers te doen. De inhoud van de kwalificatiedossiers is immers de verantwoordelijkheid van een desbetreffende sectorkamer. Er is toen door SBB voor gekozen om de rubriek moderne vreemde talen in de verantwoordingsinformatie beter aan te laten sluiten, beter in lijn te brengen met de inhoud van een kwalificatiedossier en daarin één lijn te trekken voor alle kwalificatiedossiers. Uitgangspunt werd dat een ERK-taalniveau goed moest passen bij hetgeen in het kwalificatiedossier beschreven was. Als er bijvoorbeeld stond 'leest eenvoudige teksten' dan moest de aanduiding van het niveau daarmee in overeenstemming worden gebracht en bovendien in de verantwoordingsinformatie worden beschreven. Hierover heeft SBB toen advies gekregen vanuit de MBO Raad. Daarbij is gekeken naar hoe hoog een niveau zou moeten zijn afhankelijk van de inhoudelijk beschrijving in een kwalificatie. Bij enkele kwalificatiedossiers is daar een team van deskundigen uit onderwijs en bedrijfsleven voor geraadpleegd, maar meestal niet.

SBB benadrukt dat het enkel om een synchronisatie ging en niet om een bewuste verhoging dan wel verlaging van niveaueisen. Uitkomst van deze synchronisatie is echter evenwel dat het heeft geleid tot aanpassingen van de indicatieve taalniveaus in de verantwoordingsinformatie. Dit betreft met name verlagingen van de ERK-taalniveaus, en in slechts enkele gevallen verhogingen.

4 Onderhoud aan en herziening van kwalificatiedossiers

In het onderzoek zijn de meest recente versies van de kwalificatiedossiers onderzocht. Vanaf circa 2018 is SBB een nieuwe ronde van onderhoud aan dossiers gestart. Daarbij zijn enkele dossiers afgelopen jaar herzien, worden andere dossiers dit jaar onderhouden of staan voor komend jaar op de evaluatie- en onderhoudsagenda van SBB. Een kwalificatiedossier – met onderliggende kwalificaties – wordt als geheel in onderhoud genomen. Gemiddeld genomen gebeurt dat om de vijf jaren, maar er kunnen redenen zijn om dat eerder te doen.

Aandacht voor moderne vreemde taal bij onderhoud en herziening

Indien een kwalificatiedossier door SBB in onderhoud wordt genomen dan wordt in samenwerking met een vertegenwoordiging van onderwijs en bedrijfsleven in expertgroepen bekeken of aanpassingen nodig zijn. Het team K&E van SBB is hierbij inhoudelijk betrokken, maar niet verantwoordelijk. De medewerkers van het team begeleiden het proces van ontwikkeling van de kwalificatiedossiers. Het team K&E heeft de opdracht om de beheersing van een moderne vreemde taal expliciet bij het onderhoud aan een kwalificatiedossier aan de orde te stellen en te evalueren.

Besluitvorming in expertgroepen met vertegenwoordiging uit onderwijs en bedrijfsleven

Er wordt gewerkt met expertgroepen met inhoudsdeskundigen uit onderwijs en bedrijfsleven. Zij nemen deel aan ontwikkelwerkgroepen met mandaat vanuit marktsegment en sectorkamer. Onderwijsexperts worden vaak (maar niet altijd) aangedragen vanuit de MBO Raad. Er kunnen per kwalificatiedossier verschillende expertgroepen worden ingericht als de inhoudelijke thema's in grote mate verschillen.

De leden van deze expertgroepen bespreken in diverse sessies allerlei onderwerpen die ten aanzien van het onderhoud van een kwalificatiedossier van belang zijn. Zij baseren zich hierbij onder andere op de door de adviseurs van het team K&E verzamelde informatie over de beroepspraktijk, over beroepen en toekomstige ontwikkelingen daarin. De geïnterviewden benadrukken dat er bij aanpassingen aan kwalificatiedossiers altijd door een branche bevestigde onderliggende beroepeninformatie moet zijn; het is de branche die aangeeft dat er relevante veranderingen zijn. Deze informatie kan vanuit diverse bronnen tot stand komen. Zo zijn er door de branche beroepscompetentieprofielen voor bepaalde kwalificatiedossiers opgesteld. Dat geldt echter niet voor alle kwalificatiedossiers. De beroepeninformatie die nodig is voor inhoudelijke aanpassingen wordt dan uit allerlei publicaties gehaald die door de branches zijn gelegitimeerd. Dan kan het gaan om publicaties zoals trendrapporten, jaarlijkse rapporten van bedrijven en brancheorganisatie, analyses en toekomstbeschouwingen. Ook worden soms zogenaamde visiebijeenkomsten georganiseerd waarbij aan deskundigen wordt gevraagd wat er in de beroepen is veranderd en wat de toekomstverwachtingen zijn. Uit die verzamelde informatie worden de belangrijkste elementen gehaald en gebundeld. Dit vormt de basis voor de bespreking in een expertgroep.

De ontwikkeling van het gebruik en het belang van Duits in de beroepspraktijk kan onderdeel zijn van de gebruikte informatie over beroepen – voornamelijk in beroepscompetentieprofielen (bcp) waarin een taal(niveau) expliciet beschreven kan zijn – maar hoeft niet altijd het geval te zijn. Van de onderzochte kwalificaties zijn 22, die zijn herzien in de periode 2017-2021, op dit punt nader bestudeerd. Zie hiervoor kader 2.

In het beschreven proces wordt op een gegeven moment een expertgroep gevraagd zich te buigen over de vraag of mvt-eisen behouden of aangepast moeten worden. Soms vindt eerst teruglegging naar experts buiten de groep plaats, alvorens een expertgroep een besluit neemt.

Hierin kunnen diverse overwegingen een rol spelen. Zo kan een moderne vreemde taal – als Duits - bij de uitoefening van bepaalde beroepen van belang worden geacht in bepaalde grensregio's en in andere regio's minder. Ook kunnen onderwijs en bedrijfsleven een afweging maken tussen het beheersingsniveau dat in de beroepspraktijk gevraagd wordt en de uitvoerbaarheid daarvan in het onderwijs. Het besluit is uiteindelijk een afweging, een resultaat van het (overeenstemming)proces binnen de expertgroep tussen de vertegenwoordigers van onderwijs en bedrijfsleven.

In het interview met de medewerkers van team K&E worden hiervan diverse voorbeelden gegeven bij recent onderhoud aan kwalificatiedossiers. Deze zijn opgenomen in kader 1.

Validering in een sectorkamer

Een dossier gaat voor validering naar het marktsegment en vervolgens naar de sectorkamer. Elk dossier legt die route af. Er is altijd een marktsegment en een sectorkamer die de inhoud van een dossier bekrachtigt, accordeert, d.w.z. valideert. Dus ook een moderne vreemde taal eis. Aangezien werkgroepen met mandaat van marktsegmenten en sectorkamers dossiers hebben ontwikkeld, zal over het algemeen de inhoud van het dossier worden gevalideerd zonder verzoeken tot inhoudelijke wijziging.

Moderne vreemde taaleisen minder voorschrijvend van karakter, meer ruimte voor keuzedelen

In de kwalificatiedossiers komt Duits als (tweede) moderne vreemde taal minder vaak voor zoals eerder in dit stuk geconstateerd. De geïnterviewden geven aan een verschuiving te zien. Onderwijs en bedrijfsleven kiezen voor minder voorschrijvende beschrijvingen en meer open formuleringen in kwalificaties voor moderne vreemde talen. SBB geeft aan dat hierdoor meer ruimte voor regionale of schoolspecifieke inkleuring en vrije keuze voor de student.

Ook wordt er meer keuzeruimte gegeven door geen mvt-eisen op te nemen in het dossier. Het is mogelijk om moderne vreemde talen in keuzedelen op te nemen. SBB geeft aan dat het format voor kwalificatiedossier met daarbij de keuzedelen ruimte biedt om moderne vreemde talen, waaronder Duits, in het onderwijs flexibeler, meer toegespitst op de regio en meer vraag gestuurd een plek te geven.

De keuze voor een moderne vreemde taal wordt hierbij meer aan de school en student overgelaten. De keuze van de school kan ingekleurd worden door de wensen of eisen van de regio – ten aanzien van Duits – voor bepaalde beroepen. De keuze van de student wordt naast de eigen interesse ook bepaald door de keuze van de school welke taal er wordt aangeboden en op welke wijze dat gebeurt (vrije keuze van een student of in een configuratie van keuzedelen).

Kader 1 – Voorbeelden van het proces van onderhoud in relatie tot moderne vreemde talen

- De kwalificatie junior accountmanager is op dit moment in ontwikkeling. Onlangs is expliciet in de expertgroep aan de orde geweest of naast Engels een tweede moderne vreemde taal nodig is. Daarover is binnen de werkgroep vanuit diverse overwegingen het gesprek gevoerd. De vertegenwoordigers van onderwijs en bedrijfsleven stellen voornamelijk voor om een tweede MVT te handhaven.
- Het kwalificatiedossier Retail is nu in onderhoud en zal in oktober 2021 worden vastgesteld. Daar is met onderwijs en bedrijfsleven in meerdere gesprekken uitvoerig over Duits gesproken en of er in de kwalificatiedossiers een verwijzing naar een moderne vreemde taal moet worden opgenomen (in de huidige versie betreft het Engels of Duits). Dan wordt in de werkgroep gevraagd wat nodig is in de beroepspraktijk. Voor de een is Engels nodig, een ander wijst op het belang aan Duits in de grensregio, en een ander geeft aan twee moderne vreemde talen te veel te vinden omdat studenten al genoeg moeite met Engels hebben. Na afweging binnen de werkgroep is de conclusie dat een moderne vreemde taal in het beroep van belang wordt geacht, maar dat men niet voorschrijvend wil zijn om welke taal het dan gaat. Er is gekozen om een basale verwijzing op te nemen waar het gaat over 'gesprekken voeren en basale teksten lezen in een moderne vreemde taal'. Hierbij wordt dus in het midden gelaten welke moderne vreemde taal het betreft. De uiteindelijke keuze voor de moderne vreemde taal wordt daarbij bij de scholen in de regio gelegd, passend bij de beroepspraktijk aldaar. Eventuele verdiepingen kunnen in keuzedelen worden gedaan.
- Bij de dossiers (specialist) voertuigen en mobiele werktuigen is in 2021 voor de kwalificaties op niveau 4 gekozen dat alleen generiek Engels noodzakelijk is en geen aanvullende beroepsgerichte taaleisen te stellen.¹¹ Dat is voortgekomen uit discussie in de werkgroep. Er is gekeken welke taaleisen gewenst zijn. Daarbij is een belangrijke overweging geweest of een beroepsoefenaar kan volstaan met generiek Engels. Echter, in bepaalde sectoren en regio's is ook Duits van belang. Scholen kunnen ervoor kiezen om hun studenten te adviseren om een keuzedeel Duits te doen. Voor bepaalde sectoren is dat meer van belang dan voor andere sectoren.

Kader 2 – Onderliggende beroepeninformatie bij herziening

Van de onderzochte kwalificaties zijn 22, die zijn herzien in de periode 2017-2021, nader beschouwd. Op basis van de verantwoordingsinformatie is gekeken in welke mate er recente beroepeninformatie aan een herziening onderliggend is en of een herziening in lijn is met de onderliggende informatie (bcp). Daarbij is specifiek gekeken naar het voorkomen van eisen van Duits als (tweede) moderne vreemde taal en de vertaling daarvan naar de taaleisen in een herziene kwalificatie.

Daaruit komt een gevarieerd en niet eenduidig beeld naar voren.

Een deel van de kwalificaties is herzien op basis van recente beroepeninformatie, een deel is gebaseerd op oudere bcp's.

Zo is er bij vijf kwalificaties sprake van een recent BCP (Assemblagetechnicus, Chauffeur wegvervoer, Verkoopmanager Mobiliteitsbranche) of een vorm van evaluatie waarbij wordt aangegeven dat een ouder BCP nog steeds relevant is (Allround make-up and hair artist Luchtvaartdienstverlener).

Bij nog eens vijf kwalificaties – allen vallend onder het dossier Travel, Leisure & Hospitality zijn er meerdere bcp's onderliggend variërend in het jaar wanneer opgesteld (2002 – 2018).

Bij 12 kwalificaties wordt in de achtergrond informatie van het kwalificatiedossier verwezen naar oudere bcp's die niet recent zijn herzien, bijvoorbeeld bij de kwalificatiedossiers Binnenvaart (2004) en Havenoperaties (2005) en de kwalificatie Machinist railvervoer (2010)

11 Voorheen Engels en/of Duits.

Bij het grootste deel – 15 - van de kwalificaties is de gestelde taaleis terug te leiden naar de onderliggende beroepeninformatie. Bij de kwalificaties vallend onder (specialist) Voertuigen en mobiele werktuigen is dat lastiger vast te stellen aangezien meerdere kwalificaties in een nieuwe kwalificatie zijn opgegaan. Bij een aantal kwalificaties komt de gestelde taaleis niet overeen met de taaleis die in een onderliggend is opgenomen (Verkoopmanager Mobiliteitsbranche, Machinist railvervoer en Vakexpert agrohandel en logistiek).

Wanneer we specifiek kijken naar de acht kwalificaties waarbij Duits als (tweede) moderne vreemde taal is verdwenen, zien we dat er geen eenduidige relatie is met de onderliggende beroepeninformatie. Het komt voor dat een tweede moderne vreemde taal is verdwenen, maar dat dit in lijn is met het bcp (Allround make-up and hair artist, Assemblagetechnicus), ook komt voor dat dit niet in lijn is (Verkoopmanager Mobiliteitsbranche, Machinist railvervoer) of dat de taaleisen niet eenduidig te bepalen zijn doordat meerdere kwalificaties in een nieuwe kwalificatie zijn opgenomen (Voertuigen en mobiele werktuigen).

Kader 3 - Ontwikkelingen in kwalificatiedossiers per sectorkamer en marktsegment

Zogezegd is SBB vanaf circa 2018 gestart met een nieuwe ronde van onderhoud aan kwalificatiedossiers gestart. Er zijn afgelopen jaar dossiers herzien en er zijn momenteel dossiers in onderhoud of staan op de evaluatie- en onderhoudsagenda.

In het overzicht in de bijlage zijn de ontwikkelingen in de kwalificatiedossiers en onderliggende kwalificaties per sectorkamer en onderliggende marktsegmenten beschreven.

Het betreft:

1. De ontwikkeling van de aanwezigheid van taaleisen na 2013.
2. De ontwikkeling van de taalvaardigheidseisen op het ERK-taalniveau na 2013
3. Wanneer de laatste herziening van het kwalificatiedossier is geweest.
4. SBB processtatus van het kwalificatiedossier in 2021.
5. Het aantal studenten in 2020.

5 Conclusies

Kwantitatieve reductie van Duits?

Er is sprake van een (verdere) kwantitatieve reductie van de aanwezigheid van Duits als (tweede) moderne vreemde taal in de kwalificatiedossiers. De reductie kan worden getypeerd als fors. Bij veranderingen wordt meestal alleen nog Engels als moderne vreemde taal aangegeven, zijn er geen eisen meer of is er alleen sprake van een moderne vreemde taal.

Kwalitatieve reductie van Duits?

De analyses ten aanzien van het indicatieve niveau van de taalvaardigheidseisen wijzen op een stevige kwalitatieve reductie van het Duits. Die reductie is vooral het gevolg van het synchroniseren van de verantwoordingsinformatie aan de inhoud van de kwalificatiedossiers in 2015-2016. Bij de synchronisatie is niet bewust ingezet op een verlaging dan wel verhoging van de eisen.

Argumentatie en plannen voor aanpassingen kwalificatiedossiers in relatie tot Duits?

Inhoudelijke aanpassingen aan kwalificatiedossiers gebeurt door middel van het proces dat onderhoud wordt genoemd. Onderhoud gebeurt gemiddeld elke vijf jaar en in 2018 is SBB gestart met een nieuwe onderhoudsronde. Bij onderhoud aan en herziening van kwalificatiedossiers wordt de beheersing van een moderne vreemde taal in expertgroepen expliciet aan de orde gesteld. Het adviesbesluit over de beheersing van een moderne vreemde taal is uiteindelijk een resultaat van het (overeenstemming)proces binnen de expertgroep tussen de vertegenwoordigers van onderwijs en bedrijfsleven. Hoewel helder is hoe het proces tot onderhoud en aanpassing van kwalificatiedossiers verloopt, is niet helder in welke mate daar (uitgebreide) informatie over de behoefte van Duits voor een beroep aan ten grondslag ligt. Er zijn geen aanwijzingen dat Duits an sich minder belangrijk voor de beroepscontext wordt geacht dan voorheen. De uitkomst van de aanpassingen in de onderhoudsronde is wel duidelijk: een reductie van de aanwezigheid van Duits en andere moderne vreemde talen als taaleis in de kwalificatiedossiers. En deze uitkomst lijkt samen te hangen met de tendens in expertgroepen om aan de hand van keuzedelen meer ruimte te laten aan scholen voor de invulling van taalonderwijs en de wensen en eisen van de regio en voor de student voor de keuze voor eventueel taalonderwijs.

Beschouwing

De besluiten die met het onderhoud van kwalificatiedossiers worden gemaakt zorgen onbewust dat de positie van Duits in het mbo verder in het gedrang komt. De reductie van Duits in de kwalificatiedossiers zorgt ervoor dat het feitelijke aanbod van Duits als vak steeds vaker een keuze van de school zelf, al dan niet in keuzedelen, en van de student wordt. Aangezien de - over het algemeen verlaagde - ERK-taalniveaus indicatief en niet voorschrijvend zijn is het niveau van Duits afhankelijk van of en hoe scholen deze vertalen naar het onderwijs.

Dat maakt de positie van Duits kwetsbaar, te meer gezien de overweldigende concurrentie van andere keuzedelen (medio 2019 bieden mbo-scholen in totaal zo'n 1.000 keuzedelen aan), de neiging om meer generieke keuzedelen aan te bieden vanwege redenen van organiseerbaarheid en beheersbaarheid, en de verwachte voorkeur bij opleidingsteams en studenten voor vakinhoudelijke keuzedelen boven Duits. Dit beeld zou passen bij de signalen vanuit de Stichting 'Duits in de Beroepscontext' dat steeds minder studenten het vak Duits volgen. Nader onderzoek naar de werkelijke aandacht en keuze voor Duits in het onderwijs en het omgaan met de indicatieve niveaueisen zou hier meer licht op kunnen laten schijnen.

Deel 2

Keuzedelen Duits: Duits in het mbo nog verder onder druk

Mechanismen die nadelig uitpakken voor keuzedelen Duits

Erik Keppels
Annet Jager

Nijmegen, 8 december 2021

1 Inleiding

Uit een eerdere studie van KBA Nijmegen¹² in opdracht van de Stichting ‘Duits in de Beroepscontext’ blijkt dat de in 2013¹³ geconstateerde reductie van de aanwezigheid van Duits in de kwalificatiedossiers de afgelopen jaren verder is gegroeid. Hierdoor is de mate van beheersing van de Duitse taal bij mbo-studenten afhankelijk van het aanbod aan keuzedelen op hun opleiding, in bepaalde gevallen ook bij opleidingen voor beroepen waarbij Duits relevant is. Signalen uit het onderwijsveld duiden erop dat dit mechanisme niet zo werkt: minder aanbod aan Duits in de kwalificatiedossiers leidt niet automatisch tot meer aanbod aan Duits langs de weg van keuzedelen. Als dit zo is, dan leidt dit tot een situatie waarbij het voor een mbo-student niet mogelijk is om een voor hem of haar acceptabel niveau te bereiken van beheersing van Duits voor het beroep waarvoor hij zij heeft gekozen en wordt opgeleid.

Door ons is een kort aanvullend onderzoek uitgevoerd waarin:

- a) Kort is teruggeblikt op de totstandkoming en implementatie van keuzedelen. Waar waren keuzedelen voor bedoeld, hoe worden ze ingezet en welke impact heeft dat op het aanbieden van keuzedelen Duits? (Hoofdstuk 2)
- b) Bij drie ROC's in de grensregio's – die Duits relevant vinden – is nagegaan in welke mate het lukt om (keuzedelen) Duits in hun instelling te positioneren. (Hoofdstuk 3)

De onderzoeksactiviteiten hebben bestaan uit a) literatuur- en cijferanalyse en b) interviews met vertegenwoordigers van drie ROC's.

12 Jager, A.K. & E. Keppels (2021) *Verdere reductie van Duits als (tweede) moderne vreemde taal in de kwalificatiedossiers van het mbo*. Nijmegen: KBA Nijmegen, juni 2021.

13 Jager, A.K. & J. Frietman (2013) *Duits in het gedrang!? Een analyse van Duits als (tweede) moderne vreemde taal in de bestaande en herziene kwalificatiedossiers van het mbo*. Nijmegen: Kenniscentrum Beroepsonderwijs Arbeidsmarkt, augustus 2021.

2 De implementatie van keuzedelen: Duits verder onder druk

2.1 De totstandkoming en het doel van keuzedelen

Keuzedelen zijn in het mbo geïntroduceerd als onderdeel van de herziening van de kwalificatiestructuur (HKS), die na een pilotfase in 2015/16 volledig is ingevoerd per 2016/17. De herziening komt voort vanuit een behoefte naar meer doelmatigheid in het mbo, ofwel naar minder kwalificaties en een eenduidiger beschrijving van kwalificaties. Startpunt van deze herziening is het in 2010 door het commissie Kwalificeren en Examineren (onder leiding van de toenmalige voorzitter van MKB-Nederland en de voorzitter van de MBO Raad) opgestelde advies “Naar meer doelmatigheid in het mbo”.

We beperken ons hier tot de keuzedelen. Keuzedelen zijn gedefinieerd als een verrijking op een kwalificatie, maar maken er formeel geen onderdeel van uit, en mogen geen overlap hebben met de gevolgde kwalificatie. De keuzedelen (vormen 15% van het totaal aantal SBU's van de opleiding) zijn in de plaats gekomen van de vrije ruimte (vormde 20% van het totaal aantal SBU's van de opleiding; 'vrije' slaat hierbij op de vrijheid van het bestuur van de mbo-instelling om deze uren te programmeren). Een belangrijke aanleiding voor de invoering van keuzedelen is dat de benutting van de vrije ruimte op diverse mbo-instellingen onvoldoende kwaliteit bood met te weinig inhoudelijke uitdaging voor mbo-studenten. De kwaliteit van het onderwijs zou met de besteding van SBU's aan keuzedelen moeten verbeteren, vanwege een minder vrijblijvende (want: verplichte) invulling van de SBU's. De commissie Kwalificeren en Examineren adviseerde in 2010 om een helder doel te geven aan de 15 procent SBU's voor keuzedelen en deze ruimte te benutten voor

1. nadere specialisatie bovenop de branchegerichte uitstroom,
2. verdieping gerelateerd aan regionale arbeidsmarktbehoefte of
3. extra hbo-voorbereiding.¹⁴

Bij de invoering in 2016/17 is een keuzedeel gekoppeld aan één of meer kwalificaties. De koppeling maakt duidelijk welke keuzedelen de mbo-instellingen bij welke kwalificaties kunnen aanbieden. De mbo-instellingen kiezen welke gekoppelde keuzedelen ze aanbieden bij een opleiding. Indien voor meer dan 15 procent SBU's aan keuzedelen voor een opleiding is gekoppeld, dan kiezen de studenten uit het actuele aanbod van de instelling de keuzedelen die passen bij hun (uitstroom)wensen. De minister stelt (na toetsing door de Toetsingskamer) de kwalificatiedossiers én keuzedelen vast, inclusief de koppeling van de keuzedelen aan de kwalificaties. De koppeling zorgt er in principe voor **dat keuzedelen een beroepsspecifieke meerwaarde bezitten**. Op deze wijze werd gegarandeerd dat het 'wat' van de keuzedelen bij (het bestuur van) de mbo-instelling is belegd.

14 [Kamerstuk 31524, nr. 193 | Overheid.nl > Officiële bekendmakingen \(officielebekendmakingen.nl\)](#)

2.2 De implementatie van keuzedelen: concurrentie voor Duits

Bij de verdere invoering en implementatie van keuzedelen is getornd aan het principe dat een keuzedeel beroepsspecifieke meerwaarde heeft. Studenten kregen namelijk de vrijheid om ook niet-gekoppelde keuzedelen te mogen kiezen (mits die niet overlappen met één of meer onderdelen van de kwalificatie). Een paar jaar na invoering is de koppeling in zijn geheel losgelaten, mede doordat de toename van het aantal koppelingen leidde tot sterk toenemende administratieve lasten voor mbo-scholen, in verband met koppelverzoeken, verantwoording van niet-gekoppelde keuzedelen in het jaarverslag, administratieve verwerking van verzoeken van studenten voor niet-gekoppelde keuzedelen. Het leidde ook tot meer administratieve lasten voor SBB. Het **loslaten van de verplichte koppeling van keuzedelen houdt in dat de scholen meer vrijheid hebben om te bepalen welke keuzedelen zij aanbieden**, maar de drie criteria voor het door het bestuur te formuleren aanbod aan keuzedelen blijven overeind.

Uit eerder onderzoek is bekend dat de invoering van de keuzedelen niet zonder slag of stoot is gegaan (Zie onderstaand kader voor meer informatie over knelpunten bij de invoering van keuzedelen). De grote impact van de uitvoering van keuzedelen op de organisatie en de ervaren knelpunten hebben ervoor gezorgd dat mbo-scholen voorzichtig begonnen zijn met het aanbieden van keuzedelen: keuzevrijheid voor studenten zijn gering, **organiseerbaarheid en betaalbaarheid staan voorop, en er zijn vooral keuzedelen van generieke (niet-beroepsspecifieke) aard aangeboden** om de 15 procent SBU's te besteden en de criteria zijn hierbij uit het oog verloren. Voorbeelden zijn Ondernemerschap en Duurzaamheid. Deze generieke keuzedelen vormen een concurrentie voor keuzedelen Duits.

Knelpunten bij de invoering van keuzedelen

De eerste meting van de evaluatie van de HKS¹⁵, uitgevoerd in 2016/17, laat zien dat de invoering van keuzedelen complex was en een grote impact had voor de mbo-scholen. De scholen moesten een antwoord zien te vinden op vraagstukken als: welke keuzedelen gaan we invoeren?; voeren we keuzedelen uit in de begeleide onderwijstijd, de beroepspraktijkvorming en/of zelfstudie?; wat is de keuzevrijheid voor studenten?; hoe gaan we examineren (dit hoefde voorheen niet in de vrije ruimte)? Uit het onderzoek bleek dat zowel op centraal niveau als op teamniveau veel tijd en energie geïnvesteerd is en dat er veel organisatie en afstemming nodig was. Keuzedelen waren voor iedereen nieuw.

In tweede instantie kwam daar nog de vertaling van keuzedelen naar het onderwijs en naar examens bij. In de evaluatie zijn veel knelpunten geconstateerd. De meest genoemde knelpunten hebben betrekking op organisatie en logistiek (grote uitdagingen, bijv. in termen van roostering), de (niet tijdige) beschikbaarheid van les- en examenmateriaal, de (te korte) tijd voor de implementatie, mede als gevolg van de onduidelijkheid rondom de invoering van keuzedelen waarvan lange tijd sprake was, de keuzedelen in de bbl en de Entree (tijd ontbreekt) en de administratieve verwerking van keuzedelen (o.a. in de onderwijsovereenkomst).

Diverse van deze knelpunten bleken hardnekkig en fundamenteel, zo blijkt uit latere metingen van de betreffende evaluatie. Zo waren de beschikbaarheid en bruikbaarheid van les- en examenmateriaal, de professionalisering van docenten en de organisatie van keuzedelen (logistiek, examens, administratiesystemen) volgens bijna de helft van de geënquêteerde opleidingsmanagers in schooljaar 2018/19 nog niet op orde. Bij de start van de keuzedelen in 2016/17 gaven scholen aan uit te gaan van een groeimodel en de

15 Consortium 2B MBO (2017). *Evaluatie herziening kwalificatiestructuur mbo-meting 2017*. KBA Nijmegen – Research-Ned.

intentie te hebben om de jaren daaropvolgend de keuzevrijheid van studenten te vergroten en meer verdiepende en verbredende keuzedelen te programmeren. Dat is deels gelukt. De breedte van het keuzedelen-aanbod en de keuzevrijheid van studenten nemen toe, maar volgens de scholen zelf nog niet zoals gewenst.

Het daadwerkelijk betrekken van bedrijven bij de ontwikkeling van keuzedelen is tot dusverre beperkt gebleven. Vooral omdat de scholen zelf nog vele knelpunten op te lossen hebben en daarbij de blik inwaarts hebben. Anderzijds kennen veel bedrijven het principe van keuzedelen niet, zijn ze niet geïnteresseerd of hebben ze niet de tijd om werk te maken van keuzedelen. Er zijn echter verschillen tussen scholen en vooral tussen opleidingsteams. Het gezamenlijk ontwikkelen komt vooral van de grond als sprake is van een goed georganiseerd bedrijfsleven in de regio of bij de aanwezigheid van (gestructureerde) samenwerkingsrelaties tussen de school en het regionale bedrijfsleven.

Gaandeweg zijn honderden keuzedelen ontwikkeld om de 15 procent SBU's te vullen, ook vakinhoudelijke. Zoals ook uit onderhavig onderzoek blijkt, **is het vaak zo dat opleidingsteams de keuze voor het aanbod aan keuzedelen maken en de teams geven hierbij de voorkeur aan vakinhoudelijke keuzedelen boven keuzedelen Duits**. De keuze over het 'wat' (welk keuzedelen-aanbod) wordt dikwijls gedelegeerd van het bestuurlijk niveau van een mbo-instelling naar de opleidings- of docententeams (die zijn gespecialiseerd in het 'hoe' van het onderwijs: hoe geven het onderwijs vorm?).

Het loslaten van de verplichte koppeling past in het beleid van het ministerie van OCW gericht op regionalisering, waarin het bestuurlijk niveau van mbo-instellingen meer ruimte krijgt om samen met regionaal bedrijfsleven het aanbod aan keuzedelen zelf te bepalen. Al voorafgaand aan de invoering is de doelstelling voor het ontwerpen van keuzedelen uitgebreid (t.o.v. de eerste ideevorming in 2010-2014). Keuzedelen zijn een tool geworden die een impuls kunnen geven voor het flexibiliseren, actualiseren en innoveren van het mbo binnen de drie criteria en kunnen daarom vier keer per jaar op vaste momenten bij ministeriële regeling worden vastgesteld of geactualiseerd. Daarbij hoeven keuzedelen niet alleen gericht te zijn op de arbeidsmarkt en op de mogelijkheid om beroepsgericht te verdiepen of te verbreden. Keuzedelen kunnen ook gericht zijn op doorstroom naar vervolgonderwijs of op het wegwerken van achterstanden (remediërende keuzedelen voor Entreeopleidingen en per 2021/22 ook voor niveau 2¹⁶). Keuzedelen dienen met andere woorden meerdere functies. Maar wat overeind is gebleven is dat het aan (het bestuur van) de mbo-instelling is – gebruikmakend van de inhoudelijke (en dus niet organisatorische of financiële) criteria – om de afweging te maken welke keuzedelen voor welke opleiding worden aangeboden. **De aantallen, meerdere functies en typen keuzedelen maken de concurrentie voor beroepsgerichte keuzedelen Duits nog groter.**

2.3 Aantal studenten dat een keuzedeel Duits volgt

Hiervoor is aangetoond dat keuzedelen Duits om diverse redenen grote concurrentie ondervinden van andere keuzedelen. De grote concurrentie is ook af te leiden uit het grote aantal keuzedelen dat is ontwikkeld. Medio 2019 bieden mbo-scholen in totaal zo'n 1.000 keuzedelen aan, en dat aantal is nog altijd groeiende.

16 Kamerbrief 'Veranderaanpak keuzedelen in het mbo en stand van zaken rekenen' (18 dec. 2019).

De groei in het aantal keuzedelen gaat gepaard met een fors dalend aantal studenten dat een keuzedeel Duits volgt. Van ruim 14.000 naar ruim 7.500 tussen 2018/19 en 2020/21. Het aandeel studenten dat voor een van de keuzedelen Duits kiest – ten opzichte van alle studenten die een keuzedeel kiest - neemt in deze jaren af (zie overzicht 1). Zo stond voor schooljaar 2018-2019 het keuzedeel 'Duits in de beroepscontext A2' nog op de elfde positie van meest gekozen keuzedelen, in 2020-2019 gaat het om de 22ste positie voor het keuzedeel 'Duits A1/A2 in het beroepsonderwijs'.

Overzicht 1 - Aantal studenten dat een keuzedeel Duits volgt (data Monitor Keuzedelen)¹⁷

Keuzedeel	Keuzedeelnaam	2018-2019	2019-2020	2020-2021
K0025	Duits in de beroepscontext A2	8078	3274	1373
K0026	Duits in de beroepscontext B1	2076	729	286
K0217	Duits in de beroepscontext A1	691	338	180
K0299	Duits in de beroepscontext B2	37	9	34
K0959	Duits A1/A2 in het beroepsonderwijs	2373	2828	3579
K0960	Duits A2/B1 in het beroepsonderwijs	819	1705	1928
K0961	Duits B1/B2 in het beroepsonderwijs	127	209	251
	Totaal keuzedelen Duits	14201	9092	7631
	Totaal alle keuzedelen mbo	411010	416755	397412
	Aandeel keuzedelen Duits	3,5%	2,2%	1,9%

¹⁷ Bron: Dashboard keuzedelen van SBB en door SBB aangeleverde achterliggende data. Deze gegevens zijn afkomstig uit de Monitor Keuzedelen van OCW/SBB. Hieraan doen niet elk jaar alle of dezelfde mbo-instellingen aan mee, hetgeen een onvoldoende consistent beeld geeft. Echter, duidelijk genoeg om de trend te schetsen.

3 Het positioneren van (keuzedelen) Duits door drie ROC's

In het onderzoek is met vertegenwoordigers van drie ROC's in de grensregio gesproken over de invulling die zij geven aan Duits. De mbo-instellingen zijn alle drie aangesloten bij de Stichting Duits in de beroepscontext en hechten belang aan de taal in het onderwijs. De wijze waarop deze scholen invulling en kleur geven aan (keuzedelen) Duits is in de eerste paragraaf weergegeven. In de tweede paragraaf worden knelpunten benoemd waarom het niet altijd lukt om concreet vervolg te geven aan het belang dat aan Duits wordt gehecht en waarom keuzedelen Duits in beperkte mate worden aangeboden dan wel gekozen. In de laatste paragraaf benoemen we een aantal alternatieve wijzen – anders dan keuzedelen – waarop de drie mbo-instellingen de aandacht voor Duits in hun instelling (denken te kunnen) versterken.

3.1 Aandacht voor Duits in het mbo: werkwijze bij de drie mbo-instellingen

Twee van de drie mbo-instellingen hechten vanwege hun ligging in de grensregio een groot maatschappelijk, economisch en arbeidsmarktbelang aan Duits. Dat is op centraal en bestuurlijk niveau ook ingekaderd in een visie en hun internationaliserings- of Duitsland-agenda. Wel wordt er binnen clusters en domeinen aan opleidingen verschillend kleur gegeven aan de aandacht voor en inzet van Duits. Bij de derde mbo-instelling is er op centraal niveau veel minder sprake van een visie en een 'algemene taalbewuste houding' en wordt aandacht en inzet in sterkere mate overgelaten aan de verschillende clusters binnen het ROC.

Mbo-instelling 1

Op één van de vestigingen van de mbo-instelling wordt groot belang gehecht aan Duits gezien de geografische ligging van de school in de grensregio. Met het oog op het maatschappelijke, economische en arbeidsmarkt belang vindt men Duits voor studenten relevant. Er is (door het management van de vestiging, na flinke interne lobby) besloten om vanaf het huidige studiejaar voor studenten van alle opleidingen, ongeacht leerjaar, niveau of opleiding (binnen het gehele pakket aan een 20-tal generieke keuzedelen) twee keuzedelen Duits aan te bieden: Duits A1/A2 en Duits A2/B1. Voor het keuzedeel krijgen de studenten een lesuur (1.5 uur) per week les. Dat geldt ook voor studenten van opleidingen waarin Duits als tweede moderne vreemde taal in het kwalificatiedossier is opgenomen en die in hun opleiding beroepsgericht Duits krijgen, zoals bij de opleidingen van de Business School.

Daarnaast is bij meerdere opleidingen (zorgopleidingen op niveau 3 en 4, en chauffeursopleidingen), waarbij Duits als tweede moderne vreemde taal niet (meer) is opgenomen, gekozen om Duits als extra – niet verplicht¹⁸ - vak voor eerstejaars studenten (voor een uur per week) in het opleidingsprogramma op te nemen. Aanvullend kunnen deze studenten een keuzedeel Duits kiezen.

Mbo-instelling 2

18 Vanwege het maatschappelijk belang van Duits dat de mbo-instelling stelt, zijn de mogelijkheden bekeken om Duits als verplicht vak te kunnen stellen voor studenten. Wet- en regelgeving maakt dat echter niet mogelijk. Indien Duits niet in het kwalificatiedossier staat opgenomen, maar er wel de wens bestaat om een vak aan te bieden, dient het een extra vak te zijn.

Bij de tweede instelling wordt aangegeven dat de Duitse arbeidsmarkt veel potentie biedt voor studenten van diverse opleidingen vanwege de ligging vlak bij de grens met Duitsland. De mbo-instelling hecht belang aan Duits, de taal wordt actief gepromoot o.a. door het aanbod van keuzedelen, maar ook op andere wijzen is er specifiek aandacht voor Duits. Ook werkt de instelling nauw samen met partners over de grens om de samenwerking met Duitsland te stimuleren.

Keuzedelen Duits worden voornamelijk aangeboden bij opleidingen waar daar vanuit de historie van een opleiding aandacht voor was en/of waar deze in het kwalificatiedossier is opgenomen. Vanuit centraal niveau is afgelopen jaren sturing op het aanbod van de keuzedelen (waaronder Duits) gegeven, maar naar verwachting zal het aanbod in de toekomst veel meer bepaald worden aan de hand van de input van docenten en de behoefte in de arbeidsmarkt.

Vanuit de instelling wordt aangegeven dat men andere, meer effectievere manieren – meer integraal, minder statisch en aantrekkelijker voor studenten - heeft gevonden om met Duits aan de slag te gaan. Zo is er voor enkele opleidingen (assistent-manager internationale handel, manager transport & logistiek en leidinggevende international hospitality,) een euregionaal traject voor studenten. Dit traject is ingericht aan de hand van de kwalificatiedossiers (waarin Duits als moderne vreemde taal wel in het kwalificatiedossier is opgenomen) en de keuzedelen van de betreffende opleidingen. Vanwege de euregionale inkleuring vindt men het van essentieel belang dat studenten niet alleen voldoende taalkennis van Duits vergaren, maar ook inzicht krijgen in de Duitse cultuur. Om die reden is een manier gezocht om Duits in het programma van de opleidingen te implementeren zonder daarbij Duits als afzonderlijk keuzedeel aan te bieden. Dit heeft geleid tot de zogenaamde 'Deutsche Donnerstag': één dag per week krijgen studenten onderwijs geheel in het Duits. Ze werken op die dag aan hun projecten, maar krijgen bijvoorbeeld ook gastlessen in het Duits. Het doel van het traject is om studenten uiteindelijk B2-niveau te laten bereiken. Er wordt gebruik gemaakt van Goethe-examens.

Binnen hetzelfde ROC volgen studenten van de opleiding tot pedagogisch medewerker twee keuzedelen Internationaal, die euregionaal ingekleurd zijn. Het bestaat uit workshops, sollicitatietrainingen en bezoeken aan kinderdagverblijven in het Duits. Op die manier wordt getracht Duits in de beroepscontext te plaatsen in plaats van het als meer statische lessen aan te bieden.

Mbo-instelling 3

Binnen het derde ROC is er instellingsbreed geen sprake van een algemene 'taalbewuste' houding en wordt er in opleidingsdomeinen en -teams verschillend omgegaan met Duits. Het is afhankelijk van de mate waarin Duits is opgenomen in een kwalificatiedossier, er binnen een cluster aan opleidingen – door het management en vaksectie - belang aan Duits wordt gehecht en of er gedreven docenten zijn die het geven van Duits blijven aansturen. Die intrinsieke motivatie van bepaalde personen zorgt ervoor dat, ondanks 'het geworstel met de complexiteit van keuzedelen', Duits nog wel blijft bestaan binnen diverse opleidingen van de instelling.

Dat is onder andere het geval binnen het cluster aan opleidingen voor Horeca, Bakkerij en Facilitair. Duits wordt hier door docenten actief aangeprezen als relevant vak voor het toekomstige beroepenveld. Duits is hier (als tweede moderne vreemde taal) in de kwalificatiedossiers van de meeste vakopleidingen opgenomen. Studenten volgen het vak Duits en sluiten deze af met een VOT-2 eindtoets (ontwikkeld door docenten, met deelnamecertificaat). Het examenvak is de afgelopen jaren verdwenen vanwege vooral praktische en pragmatische redenen: een te grote examenbelasting, hoge werklast, kosten voor studenten, roostertechnische redenen.

Daarnaast wordt het keuzedeel Duits – binnen een verplichte configuratie van een beperkt aantal keuzedelen - aangeboden bij sommige kwalificatiedossiers waarin Duits (als tweede moderne vreemde taal) niet (meer) is opgenomen (zoals bij de opleidingen Facilitair). Over het verplichte karakter van de keuzedelenconfiguratie en het aanbieden van andere en meer keuzedelen is intern wel discussie.

Het actief aanprijzen van het vak Duits wordt ook gedaan door docenten Duits die lesgeven binnen de opleidingen als bijvoorbeeld Evenementenorganisatie en Creatieve Industrie, techniek, motorvoertuigen, sales, veiligheid en de opleidingen tot sportinstructeur.

3.2 Het aanbieden van keuzedelen Duits

De drie ROC's hechten belang aan Duits, maar toch worden keuzedelen Duits relatief weinig aangeboden, zo blijkt uit de interviews. De redenen daarvoor zijn van diverse aard, zo blijkt uit de gevoerde gesprekken. In het voorgaande is de complexiteit van keuzedelen - bij de invoering ervan - aan bod gekomen. Ook de geïnterviewden op de drie mbo-instellingen refereren hieraan. De keuze om een keuzedeel Duits al dan niet (meer) aan te bieden, heeft niet altijd te maken met het belang dat aan Duits wordt gehecht en mogelijk meer met de beperkingen die keuzedelen op organisatorisch en praktisch vlak met zich meebrengen. Dit zijn de belangrijkste redenen die in de gesprekken naar voren kwamen:

1. Als Duits geen onderdeel – meer – is van de kwalificatiebeschrijving in een dossier, dan hebben de pleitbezorgers voor Duits in een mbo-instelling minder invloed en legitimering om Duits te profileren binnen de sectoren/domeinen en opleidingsteams. De keuze binnen opleidingsteams valt dan vaker op vakinhoudelijke keuzedelen dan op keuzedelen Duits. Ook wordt er op het aantal studiebelastingsuren (sbu) gewezen. Er zou voor studenten meer effect en impact bereikt kunnen worden in een vakgerichte keuzedeel dan met een keuzedeel Duits.
2. Docenten Duits zijn dan doorgaans ook niet - meer - betrokken bij de begeleiding van studenten waar het gaat om hun keuze voor keuzedelen en kunnen hen minder goed wijzen op het belang en het bestaan van het keuzedeel Duits en niet actief stimuleren tot een keuze daarvoor.
3. In de beperkte ruimte die er voor studenten is om te kiezen tussen keuzedelen, merken de ROC's dat studenten:
 - a. De voorkeur geven aan Engels;
 - b. De voorkeur geven aan een vakinhoudelijk keuzedeel;
 - c. De relevantie van Duits voor de toepasbaarheid in de betreffende beroepscontext niet inzien;
 - d. Voor hun stage vaker voor andere landen dan Duitsland kiezen.
4. Het is voor mbo-instellingen organisatorisch moeilijk haalbaar om Duits als keuzedeel aan te (blijven) bieden indien een beperkt aantal studenten voor dit keuzedeel kiest.
5. De keuzedelen Duits zijn ontwikkeld voor specifieke beroepscontext en lenen zich goed om in opleidings- of domeinverband aan te bieden. Daar waar studenten van verschillende opleidingen in een klas les krijgen (omdat het organisatorisch niet anders mogelijk is) past het systeem van keuzedelen hier minder goed bij.

3.3 Versterken van de aandacht voor Duits in het mbo

Mbo-instellingen kunnen de positie van Duits in hun school op andere wijzen verstevigen, anders dan via de inzet van keuzedelen en met mogelijk meer voordelen en leidend tot meer effectief taalonderwijs. Naar aanleiding van de interviews bij drie ROC's zijn de volgende voorbeelden en gedachten - om de aandacht voor Duits in het mbo te versterken - boven water gekomen.

- Het aanbieden van Duits als extra – niet verplicht - vak in het opleidingsprogramma (in par. 3.1 is daar bij mbo-instelling 1 een voorbeeld van gegeven).
- De aandacht voor Duits en cultuur integraal inbouwen in het onderwijsprogramma, zonder daarbij per se een afzonderlijk keuzedeel Duits aan te bieden (in par. 3.1 is daar bij mbo-instelling 2 een voorbeeld van gegeven).
- Het ontwikkelen van diverse eigenstandige initiatieven en projecten in samenwerking met onderwijsinstellingen en organisaties in de grensregio ten bevordering van Duits in het mbo en de inzet daarbinnen door studenten (zoals deelname aan activiteiten van de Lerende Euregio: mobiliteitsprojecten, euregionale beroepenwedstrijden etc.).
- Eén van de ROC's heeft de hoop dat de ontwikkeling van binationale curricula en onderwijs bij studenten het belang en de noodzaak van Duits aanduidt.
- De mogelijkheden van internationalisering binnen het mbo – momenteel een 'hot item' – beter benutten en daarbinnen Duits een prominentere plaats geven. Er wordt opgemerkt dat taalonderwijs ook kan/moet gaan over het leren over andere culturen en daarmee meer dan nu beschouwd zou moeten worden als een verrijking voor het kritisch denken en dat het bijdraagt aan het wereldburgerschap van studenten. Zie taalonderwijs als een verrijking in plaats van een verplichting. Aandachtspunt bij het thema internationalisering is dat de positie ten opzichte van andere talen/landen verstevigd dient te worden: meer aandacht voor het belang van Duits/Duitsland.

4 Conclusies

De in 2013 geconstateerde reductie van de aanwezigheid van Duits in de kwalificatiedossiers is afgelopen jaren verder gegroeid. Hierdoor is het aanbod van Duits in het mbo in de praktijk meer en meer aangewezen op keuzedelen.

Het onderzoek laat zien welke mechanismen de positie van keuzedelen Duits in het mbo verslechteren. Het loslaten van de verplichte koppeling, het delegeren van de keuze van het keuzedelen-aanbod naar opleidingsteams en de complexiteiten rondom de invoering van keuzedelen hebben ervoor gezorgd dat keuzedelen Duits in de verdrinking staan. Generieke keuzedelen krijgen de voorkeur omwille redenen van betaalbaarheid en organiseerbaarheid. Door het verdwijnen van Duits uit de kwalificatiedossiers verliezen de pleitbezorgers voor keuzedelen Duits binnen opleidingsteams het van de pleitbezorgers voor vakinhoudelijke keuzedelen. Daarnaast is er concurrentie van andere typen keuzedelen, zoals gericht op doorstroom naar hbo en remediërende keuzedelen. Keuzedelen Duits sneeuwen steeds meer onder in het alsmaar groeiende aanbod van keuzedelen (inmiddels zijn meer dan 1.000 verschillende keuzedelen ontwikkeld). Daarbij is het voor mbo-instellingen niet eenvoudig om studenten van verschillende opleidingen/domeinen samen te voegen om een keuzedeel Duits te volgen gezien de nadruk op het leren van Duits in de beroepscontext (en wil men de Duitse taal niet onderwijzen los van de beroepscontext).

Het onderzoek laat tevens zien dat voornoemde mechanismen ook van kracht zijn bij ROC's die belang hechten aan Duits en dat het zelfs bij deze ROC's maar in beperkte mate lukt om keuzedelen Duits bij veel opleidingen aan te bieden. De urgentie van het belang van Duits op centraal niveau krijgt - om overigens veelal begrijpelijke redenen - lang niet overal navolging op decentraal niveau.

Was er in 2013 nog sprake van "Duits in het gedrang", inmiddels komt Duits nog meer onder druk en is de kans groter dat het in mbo-instellingen verdwijnt wanneer de huidige trend zich voortzet. De inzet op alleen keuzedelen blijkt de positie van Duits in het mbo onvoldoende basis te geven. Mbo-instellingen zoeken naar en vinden alternatieve mogelijkheden, door Duits bijvoorbeeld als extra – niet-verplicht – vak aan te bieden of door het integraal in te bouwen in het lesprogramma. Deze alternatieve wijzen bieden mooie aangrijpingspunten, maar zijn ook sterk afhankelijk van (een beperkt aantal) individuen in de mbo-instellingen die Duits als taal belangrijk vinden voor studenten en hun verdere loopbanen. Duits zou in het mbo op enigerlei wijze steviger en toekomstbestendiger verankerd moeten zijn in de programma's van opleidingen waar Duits van wezenlijk belang wordt gezien om te kunnen functioneren in een beroep, al of niet regionaal bepaald. Dit in een situatie waarin het onmogelijk blijkt Duits op korte termijn via beroepscompetentieprofielen zijn plek te geven in de kwalificatiedossiers.

Aanbevelingen

Aanbevelingen aan de bestuurders van de mbo-instellingen.

1. Doe uw studenten niet tekort. Benut de mogelijkheden die het fenomeen keuzedelen u biedt. Zet de keuzedelen Duits zo in dat het voor een mbo-student mogelijk wordt een acceptabel niveau te bereiken van beheersing van Duits dat van belang is voor het functioneren in het beroep waarvoor hij/zij de opleiding volgt. Dit eventueel afhankelijk van de regio waarin u opleidingen verzorgt.
2. Gebruik samen met de branches uw invloed in de daarvoor bestaande gremia om op basis van deugdelijke beroepscompetentieprofielen te komen tot formuleringen in kwalificatiedossiers voor beheersing van Duits om in een beroep te kunnen functioneren.

Aanbevelingen aan de branches.

1. Uw leden zijn gebaat bij optimaal opgeleide medewerkers. Breng uw regionale bestuurders in de positie dat zij de bestuurders van de mbo-instellingen met argumenten (waaronder ook cijfers) kunnen overtuigen van nut en noodzaak van het inzetten van keuzedelen Duits, zodanig dat uw leden de garantie hebben dat gediplomeerde voldoende beheersing van Duits hebben om als medewerker bij uw leden te kunnen functioneren.
2. Gebruik samen met de bestuurders van mbo-instellingen uw invloed in de daarvoor bestaande gremia om op basis van deugdelijke beroepscompetentieprofielen te komen tot formuleringen in kwalificatiedossiers voor beheersing van Duits om in een beroep te kunnen functioneren.

Aanbevelingen voor de Stichting.

1. Draag uit naar de branches en de besturen van mbo-instellingen dat opleiden voor Duits ten behoeve van het uitoefenen van een beroep iets totaal anders is dan Duitse lessen in het voortgezet onderwijs en dat mede daarom de eisen ten aanzien van beheersing van Duits voor een beroep dienen te worden opgenomen in het kwalificatiedossier van de betreffende opleiding.
2. Sta branches en besturen van mbo-instellingen met raad en daad bij, bij hun acties ten aanzien van beheersing van Duits in het mbo en informeer beide partijen, indien noodzakelijk, over elkaars acties.
3. Bevorder de ontwikkeling van cursusmateriaal ten behoeve van 'opleiden van Duits voor het beroep' en zorg voor een 'open' kennisinfrastructuur op dit gebied.
4. Bevorder het opleiden van docenten voor 'Duits voor het beroep', eventueel via bijscholing.
5. Houd de ontwikkelde examensystematiek samen met het Goethe Instituut op niveau.

Tot slot: het zou wenselijk zijn om een commissie van deskundigen te formeren die op basis van objectieve criteria (zoals beroepscompetentieprofielen) aanbevelingen doet, tot het herstellen van hetgeen zonder inhoudelijke onderbouwing verdwenen is uit de kwalificatiedossiers. Met name kan hier gedacht worden aan de zogenoemde "taalkundige synchronisatie" (zie pag. 9 en 10) die in 2015 en 2016 door SBB werd uitgevoerd.

Bijlage Deel 1

Handel

Marktsegment	Kwalificatiedossier	Kwalificatie	Ontwikkeling taaleisen na 2013	Ontwikkeling indicatieve ERK-taalniveau na 2013	Laatste herziening	Processtatus 2021	Aantal studenten 2020
Groothandel en internationale handel	Commercie	(Junior) accountmanager	Engels of Duits > Engels + MVT	4 x lager	2016	In onderhoud. Werkgroep: 2de mvt blijft noodzakelijk	6.307
Groothandel en internationale handel	Commercie	Assistent-manager internationale handel	Engels of Duits + MVT > Engels + MVT	gelijk	2016	In onderhoud. Werkgroep: 2de mvt blijft noodzakelijk	1.864
Groothandel en internationale handel	Commercie	Vestigingsmanager groothandel	Engels of Duits > Engels	n.v.t.	2016	In onderhoud	1.473
Groothandel en internationale handel	Commercie	Commercieel medewerker	Engels of Duits	1 x lager	2016	In onderhoud	1.517
Retail	Management retail	Manager retail	Engels of Duits	niveau: 3 x lager	2015	In onderhoud. Geplande vaststellingsdatum: 1-10-2021 Werkgroep: MVT. Keuze ligt bij scholen in de regio	8.261
Retail	Ondernemerschap retail	Ondernemer retail	Engels of Duits	niveau: 3 x lager	2015	In onderhoud. Geplande vaststellingsdatum: 1-10-2021 Werkgroep: MVT. Keuze ligt bij scholen in de regio	2.605
Retail	Advies en leiding in de verkoop (Retail specialisatie)	Eerste verkoper	Engels of Duits	niveau: 1 x lager	2015	In onderhoud. Geplande vaststellingsdatum: 1-10-2021 Werkgroep: MVT. Keuze ligt bij scholen in de regio	797

Marktsegment	Kwalificatiedossier	Kwalificatie	Ontwikkeling taaleisen na 2013	Ontwikkeling indicatieve ERK-taalniveau na 2013	Laatste herziening	Processtatus 2021	Aantal studenten 2020
Retail	Advies en leiding in de verkoop (Retail specialisatie)	Verkoopadviseur	Engels of Duits	niveau: 1 x lager	2015	In onderhoud. Geplande vaststellingsdatum: 1-10-2021 Werkgroep: MVT. Keuze ligt bij scholen in de regio	255
Retail	Advies en leiding in de verkoop (Retail specialisatie)	Verkoopspecialist	Engels of Duits	niveau: 1 x lager	2015	In onderhoud. Geplande vaststellingsdatum: 1-10-2021 Werkgroep: MVT. Keuze ligt bij scholen in de regio	4.555
Mode Interieur Textiel Tapijt	Interieuradvies	Interieuradviseur	Engels of Duits > Engels	n.v.t.	2015	In onderhoud. Geplande vaststellingsdatum: 1-10-2021	3.280
Mode Interieur Textiel Tapijt	Leidinggeven op basis van vakmanschap	Technisch Leidinggevende	Engels of Duits > Engels	n.v.t.	2015	In onderhoud. Geplande vaststellingsdatum: 1-10-2021	364
Mode Interieur Textiel Tapijt	Woning stofferen (Interieurvakmanschap)	Allround woningstoffeerder	Engels of Duits > geen eis mvt	n.v.t.	2015 > 2021	Is vastgesteld in januari 2021. Geen eis mvt	63
Mode Interieur Textiel Tapijt	Fashion design & productmanagement (Fashion)	Junior productmanager fashion	Engels + MVT > Engels	n.v.t.	2016 > 2021	Is vastgesteld in januari 2021. Engels	447
Mode Interieur Textiel Tapijt	Fashion design & productmanagement (Fashion)	Junior productmanager fashion	Engels + MVT > Engels	n.v.t.	2016 > 2021	Is vastgesteld in januari 2021. Engels	382
Mode Interieur Textiel Tapijt	Fashion design & productmanagement (Fashion)	Junior stylist	Engels + MVT > Engels	n.v.t.	2016 > 2021	Is vastgesteld in januari 2021. Engels	928
Mode Interieur Textiel Tapijt	Kwalificatiedossier Mode/maatkleding (Fashion)	Specialist mode/maatkleding	Engels + MVT > Engels	n.v.t.	2016 > 2021	Is vastgesteld in januari 2021. Engels	549

Zakelijke dienstverlening en veiligheid

Marktsegment	Kwalificatiedossier	Kwalificatie	Ontwikkeling taaleisen na 2013	Ontwikkeling indicatieve ERK-taalniveau na 2013	Laatste herziening	Processtatus 2021	Aantal studenten 2020
Office	Marketing, communicatie en evenementen	Medewerker marketing en communicatie	Engels + MVT	niveau: gelijk	2015	In concept kwalificatiedossier Business services. Geplande vaststellingsdatum: 1-10-2021 Mogelijk alleen Engels (?)	960 ¹⁹
Office	Marketing, communicatie en evenementen	Medewerker marketing en communicatie	Engels + MVT	niveau: gelijk	2015	In concept kwalificatiedossier Business services. Geplande vaststellingsdatum: 1-10-2021 Mogelijk alleen Engels (?)	8036
Office	Marketing, communicatie en evenementen	Medewerker evenementenorganisatie	Engels + MVT	niveau: gelijk	2015	In concept kwalificatiedossier Business services. Geplande vaststellingsdatum: 1-10-2021 Mogelijk alleen Engels (?)	2032

19 ingeschreven op dossier Marketing, communicatie en evenementen

Voedsel, groen en gastvrijheid

Marktsegment	Kwalificatiedossier	Kwalificatie	Ontwikkeling taaleisen na 2013	Ontwikkeling indicatieve ERK-taalniveau na 2013	Laatste herziening	Processtatus 2021	Aantal studenten 2020
Gastvrijheid	Bediening	Gastheer/-vrouw	Engels + MVT > Engels	n.v.t.	2015	In evaluatie. Geplande vaststellingsdatum: 1-10-2022	1457
Gastvrijheid	Bediening	Gastronoom/Sommelier	Engels + MVT	niveau: 1 x lager, 1 x hoger	2015	In evaluatie. Geplande vaststellingsdatum: 1-10-2022	39
Gastvrijheid	Bediening	Leidinggevende bediening	Engels + MVT	niveau: 1 x lager, 2x hoger	2015	In evaluatie. Geplande vaststellingsdatum: 1-10-2022	428
Gastvrijheid	Bediening	Zelfstandig werkend gastheer/-vrouw	Engels + MVT	niveau: 2 x lager, 1 x hoger	2015	In evaluatie. Geplande vaststellingsdatum: 1-10-2022	1426
Gastvrijheid	Ondernemer horeca/bakkerij	Manager/ondernemer horeca	Engels + MVT	niveau: gelijk	2015	In ontwikkeling. Geplande vaststellingsdatum: 1-10-2022	6519
Gastvrijheid	Ondernemer horeca/bakkerij	Meewerkend horeca ondernemer	Engels + MVT	niveau: 2 x lager	2015	In ontwikkeling. Geplande vaststellingsdatum: 1-10-2022	782
Gastvrijheid	Travel, Leisure & Hospitality	Leidinggevende leisure & hospitality	Engels + MVT	niveau: 3 x lager	2020	Herzien in 2020	1900
Gastvrijheid	Travel, Leisure & Hospitality	Leidinggevende travel & hospitality	Engels + MVT	niveau: 4 x lager	2020	Herzien in 2020	3770
Gastvrijheid	Travel, Leisure & Hospitality	Zelfstandig medewerker travel & hospitality	Engels + MVT	niveau: gelijk	2020	Herzien in 2020	271
Gastvrijheid	Travel, Leisure & Hospitality	Zelfstandig medewerker leisure & hospitality	Engels + MVT	niveau: 1 x hoger	2020	Herzien in 2020	582
Groen	Agro productie, handel en technologie	Vakexpert agrohandel en logistiek (voorheen Specialist logistiek en transport)	MVT + MVT > Engels	n.v.t.	2017	Gaat nog in onderhoud, waarschijnlijk 2022 (Logistiek)	315

Mobiliteit, transport, logistiek en maritiem

Marktsegment	Kwalificatiedossier	Kwalificatie	Ontwikkeling taaleisen na 2013	Ontwikkeling indicatieve ERK-taalniveau na 2013	Laatste herziening	Processtatus 2021	Aantal studenten 2020
Mobiliteit	Voertuigen en mobiele werktuigen	Allround monteur mobiele werktuigen > Allround technicus voertuigen en mobiele werktuigen	Engels + Duits > MVT	niveau: 1 x lager	2015 > 2021	Herzien en geldig vanaf 1-8-2021	883
Mobiliteit	Voertuigen en mobiele werktuigen	Monteur mobiele werktuigen > Basis technicus voertuigen en mobiele werktuigen	Engels + Duits > geen eis	n.v.t.	2015 > 2021	Herzien en geldig vanaf 1-8-2021	275
Mobiliteit	Voertuigen en mobiele werktuigen	Bedrijfsautotechnicus > Basis technicus voertuigen en mobiele werktuigen	Engels of Duits > geen eis	n.v.t.	2015 > 2021	Herzien en geldig vanaf 1-8-2021	525
Mobiliteit	Voertuigen en mobiele werktuigen	Eerste Bedrijfsautotechnicus > Allround technicus voertuigen en mobiele werktuigen	Engels of Duits > MVT	niveau: 4 x lager	2015 > 2021	Herzien en geldig vanaf 1-8-2021	861
Mobiliteit	Voertuigen en mobiele werktuigen	Technicus landbouwmecanisatie > Allround technicus voertuigen en mobiele werktuigen	Engels + Duits > MVT	niveau: 5 x lager	2015 > 2021	Herzien en geldig vanaf 1-8-2021	662
Mobiliteit	Specialist voertuigen en mobiele werktuigen	Technisch Specialist Bedrijfsauto's > Technisch specialist voertuigen en mobiele werktuigen	Engels of Duits > Engels	n.v.t.	2015 > 2021	Herzien en geldig vanaf 1-8-2021	240
Mobiliteit	Verkoop Mobiliteitsbranche	Verkoopmanager Mobiliteitsbranche	Engels of Duits > Engels	n.v.t.	2018	In ontwikkeling. Geplande vaststellingsdatum: 1-10-2021	449
Mobiliteit	Verbrandingsmotortechniek	Eerste Verbrandingsmotortechicus	Engels of Duits > Engels	n.v.t.	2015	In ontwikkeling. Geplande vaststellingsdatum: 1-10-2021	73
Mobiliteit	Verbrandingsmotortechniek	Technisch Specialist Verbrandingsmotoren	Engels of Duits > Engels	n.v.t.	2015	In ontwikkeling. Geplande vaststellingsdatum: 1-10-2021	12

Marktsegment	Kwalificatiedossier	Kwalificatie	Ontwikkeling taaleisen na 2013	Ontwikkeling indicatieve ERK-taalniveau na 2013	Laatste herziening	Processtatus 2021	Aantal studenten 2020
Mobiliteit	Verbrandingsmotortechiek	Verbrandingsmotortechicus	Engels of Duits > geen eis	n.v.t.	2015	In ontwikkeling. Geplande vaststellingsdatum: 1-10-2021	18
Transport en logistiek	Supervisors logistiek	Logistiek supervisor	Engels of Duits > Engels	n.v.t.	2015	In ontwikkeling. Geplande vaststellingsdatum: 1-10-2021	1.616
Transport en logistiek	Goederenvervoer	Chauffeur wegvervoer	Engels + MVT	niveau: 2 x lage	2021	Herzien in 2021	1.748
Transport en logistiek	Middenkader Transport en Logistiek	Manager Transport en Logistiek	Engels + MVT	niveau: 2 x lager	2016	In ontwikkeling. Geplande vaststellingsdatum: 1-10-2021	1.765
Transport en logistiek	Middenkader Transport en Logistiek	Luchtvrachtspecialist	Engels + MVT > Engels	n.v.t.	2016	In ontwikkeling. Geplande vaststellingsdatum: 1-10-2021	118
Transport en logistiek	Havenlogistiek	Manager havenlogistiek	Engels + Duits	niveau: 3 x hoger	2015	In evaluatie. Geplande vaststellingsdatum: 1-10-2022	694
Transport en logistiek	Havenlogistiek	Coördinator havenlogistiek	Engels + Duits	niveau: gelijk	2015	In evaluatie. Geplande vaststellingsdatum: 1-10-2022	127
Transport en logistiek	Havenlogistiek	Medewerker Havenlogistiek	Engels + Duits	niveau: 3 x hoger	2015	In evaluatie. Geplande vaststellingsdatum: 1-10-2022	81
Transport en logistiek	Havenoperaties	Coördinator Havenoperaties	Engels + Duits	niveau: gelijk	2017	Gaat nog in onderhoud.	34
Transport en logistiek	Transportplanning	Planner wegtransport	Engels + MVT	niveau: gelijk	2015	In ontwikkeling. Geplande vaststellingsdatum: 1-10-2021	83
Transport en logistiek	Personenvervoer	Touringcarchauffeur/reisleider	Engels + MVT	niveau: 5 x lager	2021	Herzien in 2021	1
Luchtvaart	Dienstverlening in de luchtvaart	Luchtvaartdienstverlener	Engels + MVT	niveau: 2 x lager	2020	Herzien in 2020	3367
Maritiem	Binnenvaart	Kapitein binnenvaart	Engels + Duits	niveau: 1x lager	2019	Herzien in 2019	121
Maritiem	Binnenvaart	Matroos binnenvaart	Engels + Duits	niveau: 4 x lager	2019	Herzien in 2019	131

Marktsegment	Kwalificatiedossier	Kwalificatie	Ontwikkeling taaleisen na 2013	Ontwikkeling indicatieve ERK-taalniveau na 2013	Laatste herziening	Processtatus 2021	Aantal studenten 2020
Maritiem	Binnenvaart	Schipper binnenvaart	Engels + Duits	niveau: gelijk	2019	Herzien in 2019	547
Maritiem	Maritieme techniek	Scheeps- en jachtbouwkundige > Engineer maritieme techniek	Engels + Duits	niveau: 1 x hoger, 2 x lager	2015 > 2019	Herzien in 2019	81
Maritiem	Watersportindustrie	Allround medewerker watersportindustrie	Engels + Duits	niveau: 3 x lager	2016	Zou herzien zijn in 2019, maar dossier is niet op website SBB gevonden.	4
Maritiem	Watersportindustrie	Medewerker watersportindustrie	Engels + Duits	niveau: 1 x hoger, 1 x lager	2016	Zou herzien zijn in 2019, maar dossier is niet op website SBB gevonden.	0
Maritiem	Watersportindustrie	Meewerkend voorman watersportindustrie	Engels + Duits	niveau: 1 x lager	2016	Zou herzien zijn in 2019, maar dossier is niet op website SBB gevonden.	6
Maritiem	Rondvaartboot	Schipper rondvaartboot beperkt vaargebied	Engels + Duits	niveau: 5 x lager	2016 > 2021	Herzien in 2021	1
Rail	Railvervoer	Machinist railvervoer	Engels + MVT > geen eis	n.v.t.	2019	Herzien in 2019	207

ICT en creatieve industrie

Marktsegment	Kwalificatiedossier	Kwalificatie	Ontwikkeling taaleisen na 2013	Ontwikkeling indicatieve ERK-taalniveau na 2013	Laatste herziening	Processtatus 2021	Aantal studenten 2020
Communicatie, media en design	Ruimtelijke vormgeving	Ruimtelijk vormgever	Engels + MVT > Engels	n.v.t.	2015	In ontwikkeling. Geplande vaststeldingsdatum: 1-10-2021	3103
Communicatie, media en design	Stand- en decorbouw	Allround stand- en decorbouwer	Engels of Duits > Engels	n.v.t.	2015	Naar verwachting in onderhoud 2023-2024	5
Communicatie, media en design	Stand- en decorbouw	Stand- en decorbouwer	Engels of Duits > Engels	n.v.t.	2015	Naar verwachting in onderhoud 2023-2024	35
Kunsten en entertainment	Make-up Art	Allround make-up and hair artist	Engels + MVT > Engels	n.v.t.	2020	Herzien in 2020, gaat 2021 in	201

Techniek en gebouwde omgeving

Marktsegment	Kwalificatiedossier	Kwalificatie	Ontwikkeling taaleisen na 2013	Ontwikkeling indicatieve ERK-taalniveau na 2013	Laatste herziening	Processtatus 2021	Aantal studenten 2020
Metaal Electro	Human technology	Technicus Human Technology	Engels + Duits	niveau: 4 x lager	2015	Gaat nog in onderhoud	401
Afbouw en onderhoud	Kaderfunctie Afbouw, Onderhoud en Interieur	Projectmanager vastgoedonderhoud	Engels of Duits > Engels	n.v.t.	2015	In ontwikkeling. Geplande vaststeldingsdatum: 1-10-2021	138
Afbouw en onderhoud	Kaderfunctie Afbouw, Onderhoud en Interieur	Uitvoerder	Engels of Duits > Engels	n.v.t.	2015	In ontwikkeling. Geplande vaststeldingsdatum: 1-10-2021	63

Afbouw en onderhoud	Kaderfunctie Afbouw, Onderhoud en Interieur	Kleur- en interieuradviseur	Engels of Duits > Engels	n.v.t.	2015	In ontwikkeling. Geplande vaststellingsdatum: 1-10-2021	1
---------------------	---	-----------------------------	--------------------------	--------	------	---	---

In vervolg op het onderzoek uit 2013 is onderzoek gedaan naar de feitelijke verandering van de aanwezigheid van en de gestelde taalvaardigheidseisen voor Duits als (tweede) moderne vreemde taal in de kwalificatiedossiers van het mbo. Er is onderzocht wat hiervan de achtergronden zijn en wat op korte termijn nog verder te verwachten is ten aanzien van de positie van Duits.

Er is sprake van een verdere reductie van Duits!

Het aanbod van Duits in het mbo is daardoor meer afhankelijk geworden van keuzedelen en van de keuzes die scholen maken in het aanbieden van keuzedelen. Om de consequenties daarvan voor de positie van Duits in het mbo beter te kunnen duiden, is een kort aanvullend onderzoek uitgevoerd waarin kort is teruggeblikt op de totstandkoming en implementatie van keuzedelen. Bij drie ROC's in de grensregio's – die Duits relevant vinden – is nagegaan in welke mate het lukt om (keuzedelen) Duits in hun instelling te positioneren.

Diverse mechanismen zijn van kracht waardoor het zelfs bij deze ROC's maar in beperkte mate lukt om keuzedelen Duits bij veel opleidingen aan te bieden. De urgentie van het belang van Duits op centraal niveau krijgt - om overigens veelal begrijpelijke redenen - lang niet overal navolging op decentraal niveau. Daarbij gaat het om concurrentie van generieke en andere keuzedelen, organiseerbaarheid, minder interesse bij studenten. Als Duits geen onderdeel – meer – is van de kwalificatiebeschrijving in een dossier, dan hebben de pleitbezorgers voor Duits in een mbo-instelling minder invloed en legitimering om Duits te profileren binnen de sectoren/domeinen en opleidingsteams.

Was er in 2013 nog sprake van “Duits in het gedrang”, inmiddels komt Duits nog meer onder druk en is de kans groter dat het in mbo-instellingen verdwijnt wanneer de huidige trend zich voortzet. De inzet op alleen keuzedelen blijkt de positie van Duits in het mbo onvoldoende basis te geven. Duits in beroepsonderwijs komt daarmee in de gevarenzone!